Лутай М. В.

УДК [339.14:620.9](477+100)

Студент 2 року магістратури
факультету економіки і права ХНЕУ

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИМ РИНКОМ

Анотація. Розглянуто існуюче управління енергетичним ринком у Європі та Україні й виявлено доцільність функціонування енергетичної біржі.

Аннотация. Рассмотрены существующее управление энергетическим рынком в Европе и Украине, а также обоснована целесообразность функционирования энергетической биржи.

Annotation. The existing management of the energy market in Europe and Ukraine, as well as the expediency of the functioning of the energy exchange have been regarded.

Ключові слова: управління енергетичним ринком, енергетична ефективність, енергетична біржа.

На сьогоднішній день в Україні існує багато проблем стосовно успішного функціонування енергетичної галузі, а саме: постійне збільшення як дебіторської, так і кредиторської заборгованості, зменшення обсягів постачання електричної енергії різними станціями, а заразом зменшення розміру отримуваного прибутку, часті поломки обладнання.

Управління енергетичним ринком – широке та неоднозначне поняття, яке потребує повного регламентування з боку держави. Оскільки багато електричних станцій знаходяться у скрутному становищі, роль держави, в їх успішному функціонування, постійно зростає.

Отже, для успішного функціонування енергетичної галузі України слід розглянути зарубіжний досвід управління цією галуззю. Проблемами функціонування енергетики в Україні займаються багато політиків та вчених, зокрема О. Іваненко [1], О. Ливень [2], В. Тарнавський [3].

Метою статті є дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду управління енергетичним ринком та визначення його пріоритетного напряму розвитку в Україні.

В Україні немає вільної торгівлі електричною енергією. Усі електричні станції направляють електроенергію до Оптового ринку електричної енергії України (ОРЕ). До того ж, ОРЕ диктує, який об'єм повинна виробити кожна станція і по якій ціні буде куплена електрична енергія [4, с. 40–50]. Як видно, за відсутності вибору, станції працюють не на повну потужність, що призводить до неефективної роботи в цілому та втрати значної частки прибутку.

Через неврегульованість ОРЕ виникає велика дебіторська та кредиторська заборгованість. Загальна заборгованість за поставлену до ОРЕ електричної енергії на 1 січня 2011 року становила 15 591,4 млн грн, у тому числі заборгованість перед НАЕК "Енергоатом" – 6 514,5 млн грн, перед тепловими генеруючими компаніями – 5 407,7 млн грн, перед гідроелектростанціями 446,8 млн грн [2].

На основі європейського досвіду можна стверджувати, що дані проблеми частково вирішує функціонування енергетичної біржі. Європейська біржа об’єднує у собі широке коло учасників, а саме: енергогенеруючі та енергопостачаючі компанії, споживачів продукції, фінансові організації та ін.

У Європі найбільшою енергетичною біржею є EPEX Spot SE. Біржа забезпечує спотову торгівлю електричною енергією на спільному ринку Німеччини, Австрії, Франції та Швейцарії. Біржа започаткувала свою роботу з 1 січня 2009 року.

Німецька біржа EEX працює не тільки на продаж електричної енергії, а також продає ф’ючерси на газ, вугілля, квоти на викиди вуглекислого газу [2]. Існує французька біржа Powernext, котра здійснює операції з продажу електричної енергії, а також продає ф’ючерси на електричну енергію для хеджування ризиків на строк від одного місяця до трьох років.

Німецька біржа EEX має у своєму складі клірингову компанію ECC, яка здійснює, окрім клірингових розрахунків між учасниками EPEX Spot, клірингові розрахунки між біржами Європи [2]. Енергетична біржа виводить, так названий, біржовий індекс ELIX на кожний рік, котрий визначає середньозважену ціну на трьох ринках Франції, Німеччини, Швейцарії.

Біржа EPEX Spot має значні обсяги продажу електричної енергії. Так, у 2010 р. вони склали 280 млрд кВтг (25 % з проданої енергії приходиться на поновлювальні джерела). У Німеччину через біржу продається майже 50 % від загального обсягу електричної енергії, котру споживають, до Франції – близько 30 % [2].

Торгові учасники реєструються на біржі добровільно та має укласти контракт з одним із банків, що входить до складу клірингової компанії ECC.

Також біржа має право вимагати з учасників щорічну абонентську плату, а також плату за кожний проданий 1 МВтч (наприклад, у Німеччині – 0,04 євро, у Франції – 0,07 євро) [4, с. 50–52].

Головною тенденцією в Європі є організація ринку "на день вперед". По даному принципу працює венгерська біржа HUPX. Принцип роботи "на день вперед" полягає у тому, що учасники подають заявки до 12 годин – часу "зачинення воріт". Торги проводяться у вигляді закритого аукціону. Гарантійне забезпечення для участі в аукціоні повинне становити 50 000 євро. Після цього покупець оплачує продукцію одному із банків клірингової компанії [5].

Клірингова компанія, після того як отримає оплату від покупця, складає графік постачання електричної енергії та передає його до системного оператора, котрий складає фізичний графік постачання та забезпечує ці поставки.

© Лутай М. В., 2012

Діяльність даних бірж регламентується національними органами та міністерствами. Ринок Німеччини є найбільш

регламентованим в Європі, оскільки існує закон регулювання діяльності всіх бірж, а також фінансовий акт, котрий регламентує торгівлю ф'ючерсами та деривативами [6].

Як видно, в Україні порівняно з Європою представлений повний монополізм стосовно енергетичної галузі. Європейська практика показує, що завдяки вільній торгівлі на аукціонах можуть виграти, як продавці з державою, так і покупці. А саме: покупець отримує те, що він бажає: необхідний розмір електричної енергії за обумовленою ціною. Продавець не прив'язується до правил регулюючих органів та може продавати такий об'єм електричної енергії, який вона має потужність виробити. До того ж держава отримує платежі за участі на біржах як від покупців, так і від продавців.

Цікаво, що на паперах створення Української енергетичної біржі затверджене урядовою постановою № 1789 від 16 листопада 2002 року [7]. Проте на сьогоднішній день навіть немає положення про функціонування такої біржі, а також не ухвалений відповідний закон. Намічена тенденція щодо формування біржової форми продажу вугілля. Дана біржова торгівля дозволить у середній термін сформувати ринковий механізм формування ціни, а також спростити та скоротити час закупівлі вугілля [8].

Таким чином, необхідно розробити механізм регулювання діяльності енергетичної біржі як пріоритетного напряму розвитку зокрема слід розробити нормативно-правові документи, які окреслять правовий статус біржі та визначатимуть положення функціонування. Вищесказане дозволить запустити функціонування енергетичної біржі в Україні.

Наук. керівн. Чумак Г. М.

Література: 1. Іваненко О. Нормативне забезпечення та перспективи розвитку оптового ринку електричної енергії України [Електронний ресурс] / О. Іваненко. – Режим доступу : www.minjust.gov.ua. 2. Ливень О. Живой рынок / О. Ливень // Энергобизнес. – 2011. – № 6(692). – С. 28–32. 3. Тарнавский В. Южный транспортный узел / В. Тарнавский // Энергобизнес. – 2011. – № 5(691). – С. 4–7. 4. Цены и статистика / Нефть и газ / Украина // Энергобизнес. – 2011. – № 3(689). 5 Енергозберігаючі технології та обладнання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eto.org.ua. 6. Сайт альтернативной энергетики, атомного энергоснабжения. – Режим доступа : www.greenenergy.com.ua. 7. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua. 8. Сайт УНІАН. – Режим доступу : http://economics.unian.net.